

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПОДІЛЛЯ

Розвиток сільськогосподарського виробництва є законодавчо визнаною пріоритетною сферою народногосподарського комплексу України та спрямовується на забезпечення продовольчої безпеки держави й зростання її експортного потенціалу. Аграрна політика в регіонах спрямована на створення умов для стійкого розвитку та розміщення сільськогосподарського виробництва, збільшення його обсягів і реалізації конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції на оптовому та роздрібних продовольчих ринках.

Концепція розвитку галузі та досягнення мети територіальної організації виробництва має наступні стратегічні напрямки і здійснюватиметься шляхом:

- розвитку багатокладної аграрної економіки, забезпечення вільного розвитку підприємництва та малого і середнього бізнесу, організаційно-правових форм господарювання з максимальним використанням можливостей, інтеграції, кооперації та орендних відносин, удосконалення відносин власності на землю та засоби виробництва;
- раціонального використання земель, їх охорони, вживання заходів для екологічної безпеки, оптимізації структури угідь, відновлення використання зрошувальних і осушувальних систем, нарощування обсягів захисного лісорозведення.

Дослідженням ефективності сільського господарства у контексті національної продовольчої безпеки, розвитку і розміщення сільського господарства займаються науковці Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, Національного інституту проблем міжнародної безпеки Ради національної безпеки і оборони України, Інституту прогнозування НАН України: Данилишин Б.М., Долішній М.І., Дорогунцов С.І., Лисецький А.С., Олійник Я.Б., Паламарчук О.М., Саблук П.Т., Сухоруков А.І., Чернюк Л.Г. та інші. Проблемами формування і розвитку економіки сільського господарства, науковим обґрунтуванням механізму функціонування всіх форм господарювання займалися ряд провідних вітчизняних науковців, зокрема В.Г. Андрійчук, П.І. Гайдуцький, М.І. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, М.М. Федоров, В.В. Юрчишин. Аналізуючи ситуацію, яка сьогодні склалася в Україні, необхідно враховувати, що у попередні роки спостерігалась тенденція поглиблення спеціалізації за рахунок постійного скорочення невеликих, малорентабельних господарств, виробництв і цехів, внаслідок підвищення концентрації виробництва. При становленні нових умов господарювання економічно виправданою стає децентралізація, створення малих господарств і виробництв для забезпечення ринку продовольства. Отож, на сучасному етапі доцільно більше уваги приділяти регіональним проблемам розвитку інноваційної діяльності в умовах формування ринкових відносин

Щодо структурної реорганізації сільського господарства Тернопільської області, то вона розглядається з урахуванням майбутнього бачення ролі Поділля в агропромисловому комплексі України. Регіон як і раніше має стратегічне значення у сільському господарстві як "цукровий Донбас". Не менш важливе значення має зернове господарство, виробництво тваринницької продукції. Проблематичним у стратегії розвитку є управління балансом "виробництво – ресурсний потенціал області" та ринковою рівновагою за формулою "внутрішній попит – експортний потенціал".

Серія: Економіка

Регіональна економічна стратегія та політика спрямовані на формування місцевого і державного бюджетів на "податковому полі" підприємництва економічно активного населення. Вона керується мотивами регіональної продовольчої безпеки, зокрема доступності ринку продовольства всім верствам місцевого населення. Регіональна аграрна політика – це також комплекс мотивів протидії процесам детеріорації всіх видів, забезпечення привабливості сільського середовища для проживання і розвитку виробництва. За цими ознаками зроблено важливий науковий висновок про те, що регіональна економіка має суттєві відмінності від галузевої економіки сільського господарства, яка віддає перевагу механізмам приватизації і підприємництва з метою збільшення і привласнення прибутку.

На нашу думку формування соціально-економічної стратегії розвитку АПК регіону слід розпочати з прогнозу характеристики ринку, що включає розрахунок потреби сільськогосподарської продукції і продовольства на рівні сільського середовища з урахуванням селянського споживання продукції, яка виробляється у підсобних господарствах (табл. 1)

Таблиця 1. Розрахунок потреби сільськогосподарської продукції і продовольства на рівні сільського середовища

Показники	Норма споживання, кг на особу в рік	Обсяг фонду споживання, тис.т		
		Тернопільська	Хмельницька	Вінницька
Прогноз чисельності селян до 2015 р.		630	670	920
Борошно і крупи	112,8	71	76	104
Картопля	128	81	86	118
Овочі	157	99	105	144
Цукор	38	24	25	35
Олія	18	11	12	17
Молоко	39,5	249	265	363
Свинина	35	22	23	32
М'ясо птахів	14	9	9	13
Яловичина тощо	36	23	24	33
Яйця, млн.шт	290 штук	183	194	267
Риба	20	13	13	18

Регіональні потреби продовольства за науковими нормами споживання визначено з урахуванням прогнозу чисельності населення. Так для Вінницької області вони є найбільшими серед областей Поділля і в 1,5 раза більше, ніж в Тернопільській (630 тис.) та Хмельницькій (670 тис.) відповідно.

Не важко переконатися, що загальний обсяг фонду споживання є добутком від множення чисельності населення на норму споживання. Обсяги ринку розраховано з урахуванням самозабезпечення селянського господарства багатьма видами продовольчих товарів. Виключення становить лише борошно і крупи, цукор. Навіть олію селяни можуть виробляти з власної сировини. Картоплю, молоко, м'ясо і інші продукти в селянському господарстві, вірогідно, будуть виробляти у кількостях, що задовольняють родинні потреби. Решта обсягу споживання продовольства буде залежати від попиту міського населення.

Ринковий попит нами поділено на складові, які визначено за ознаками розселення. Передбачається, що він на рівні сільських населених пунктів, яких у Тернопільській області нараховуватиметься більше 1 тис., буде мінімальним. На рівні селищ міського типу формуватиметься несуттєвий попит на продовольство з урахуванням підсобного господарства місцевого населення (табл. 2).

Таблиця 2. Прогноз ринкового попиту населення селищ міського типу у 2015 р.

Показники	Норма споживання, кг на особу в рік	Обсяг фонду споживання, тис.т		
		Тернопільська	Хмельницька	Вінницька
Прогноз чисельності селян до 2015 р.		275	240	327
Борошно і крупи	112,8	31	27	37
Картопля	128	35	31	42
Овочі	157	43	38	51
Цукор	38	10	9	12
Олія	18	5	4	6
Молоко	39,5	109	95	129
Свинина	35	10	8	11
М'ясо птахів	14	4	3	5
Яловичина тощо	36	10	9	12
Яйця, млн. шт	290 штук	80	70	95
Риба	20	6	5	7

В Тернопільській області 17 селищ міського типу та районних центрів, а тому попит місцевого ринку стратегічного значення для розвитку агропромислового комплексу не матиме. Наявність присадибних ділянок землі та особистих підсобних господарств населення буде таким, що

розраховувати на великі інвестиції у ринкову інфраструктуру на цьому рівні не доводиться. Переважно це будуть селянські ринки та торговельні організації споживчої кооперації.

Ще один рівень розвитку ринку продовольства – це попит міського населення великих міст: Вінниці, Хмельницького, Тернополя, Кам'янець-Подільського, Бердичіва, Могильов-Подільського, Шепетівки, Немирова тощо. Попит на продовольство визначатиметься чисельністю їх населення, числом рекреантів і гостей з урахуванням традицій і господарської практики (табл. 3).

Таблиця 3. Прогноз ринкового попиту населення міст у 2015 р.

Показники	Норма споживання, кг на особу в рік	Обсяг фонду споживання, тис.т		
		Тернопільська	Хмельницька	Вінницька
Прогноз чисельності селян до 2015 р.		234	532	549
Борошно і крупи	112,8	26	60	62
Картопля	128	30	68	70
Овочі	157	37	84	86
Цукор	38	9	20	21
Олія	18	4	10	10
Молоко	39,5	92	210	217
Свинина	35	8	19	19
М'ясо птахів	14	3	7	8
Яловичина тощо	36	8	19	20
Яйця, млн.шт	290 штук	68	154	159
Риба	20	5	11	11

Аналіз таблиці показує, що Поділля в цілому не має суттєвої ринкової мотивації сільськогосподарського виробництва, а Тернопільська область має удвічі менше чисельність міського населення, що скорочує регіональний попит на продукцію сільського господарства. Це свідчить про те, що регіони Поділля є і будуть у середньостроковій перспективі сільськогосподарським регіоном, орієнтованим виключно на зовнішній ринок. Тому стратегія аграрної політики області – це стратегія пошуку ринків збуту для продуктів сільського господарства за межами своєї території.

Вивчаючи регіональну економіку в цілому необхідно відзначити, що можливими є два шляхи розвитку: 1) замкнута система виробництва; 2) експортно-орієнтований розвиток. На нашу думку, при теперішньому розвитку продуктивних сил регіону доцільно використати замкнуту модель. Проте необхідно дати оцінку процесу деструкції сільського господарства, яку пропонується здійснити за розробленою нами методикою.

Сутність цієї методики полягає у наступному. На першому етапі передбачається прогноз прямих потреб на сільськогосподарські ресурси. Так, наприклад, коефіцієнт переведення у моделях "хлібопродукти-зерно" (1,25) і змінна урожайності визначають площу посіву зернових, що з урахуванням агротехнічних вимог чергування культур у сівозміні показує потребу у ріллі. Посіви картоплі та овочів з урахуванням коефіцієнтів корисної частки дає змогу перейти від обсягів продовольства до обсягів виробництва продукції сільського господарства.

Потреба цукру за замкнутою схемою розвитку Поділля трансформується в обсяги виробництва сировини і посіви цукристих за змінною нормою витрат сировини (8,3т на 1 т білого цукру) в Україні. Для розрахунку посівних площ олійних культур обсяги ринкового попиту на олію перемножують на коефіцієнт виходу олії з соняшника (0,48) або рапсу (0,25). Прямі потреби сільськогосподарських ресурсів у тваринництві пропонується розраховувати за основними галузями: молочного скотарства, вирощування великої та малої рогатої худоби, свинарства і птахівництва. Ці потреби є дотичними до чисельності поголів'я та змінних продуктивності худоби і птахів. Прямі розрахунки потреб за методикою підсумовуються.

На наступному етапі пропонується розрахувати побічну потребу сільськогосподарських ресурсів, зокрема для відтворення продуктивних сил галузей рослинництва і тваринництва. Найбільшою є проблема насінництва і виробництва кормових ресурсів для тваринництва. Ключовою проблемою методики розрахунку є наявність змінних параметрів виробництва, але перевагою – сукупні оцінки регіонального попиту, який складається з прямих і непрямих (суміжних) потреб сільськогосподарських ресурсів.

Наступним етапом прогнозування розміщення виробництва в сільському господарстві є комплексна оцінка потреб ріллі (табл. 4).

Таблиця 4. Комплексна оцінка прогнозу

Показники	Інтенсивність, норма висіву	Обсяг фонду споживання, тис.т		
		Тернопільська	Хмельницька	Вінницька
Посіви всього, тис га	1	150	342	353
Кукурудза, тис.га	1	28	64	66
Зернові на силос і з/к, тис.га	1	88	201	207
Насіння зернових, тис.т	0,2	23	53	55
Насінництво зернових, тис га	2	12	26	27

Заключним етапом прогнозу за розрахунково-конструктивним методом – це комплексна оцінка ринку праці, засобів виробництва, технологій. Ці оцінки порівнюють з наявними та прогнозованими сільськогосподарськими ресурсами.

Таким чином, у сільському господарстві України загалом та окремих регіонів зокрема, потрібно реалізувати ідеологію інноваційного розвитку. Визначаючи напрямок, структуру і обсяги сільськогосподарського виробництва на перспективу можна виходити з виробничої або ринкової концепції. Перша зв'язується з динамікою розвитку продуктивних сил галузей АПК з урахуванням темпів зростання ринкового попиту на продовольство. Ринкова концепція виходить з пріоритетності галузевих ринків продовольства, які визначають пропорції в структурі ринкових ресурсів. Виробництво в цьому разі є функцією попиту і імпорту продовольства.

Література

1. Гайдудький П. І. Аграрний сектор: від реформи до стратегії розвитку (питання власності та господарювання) // Економіка АПК. – 2003. № 2 – С. 31.
2. Долішній М. І. Регіональні проблеми економічного і соціального розвитку України. – К.: Препринт, 1991. – 60 с.
3. Лисецький А. С., Боженар В. Я., Данилишин Б. М. Україна: проблеми стабілізації і сталого розвитку продуктивних сил аграрного сектору економіки. – К.: Нічлава, 1997. – 131 с.
4. Статистичний щорічник України 2000 – К.: Техніка, – 2003.– 360 с.

Анотація

У статті показано шляхи інноваційного розвитку сільського господарства Поділля з урахуванням ринкового попиту та обсягів споживання основних видів сільськогосподарської продукції за ознаками розселення.

Annotation

Ways of innovative development of agriculture of Podillia taking into account market are shown in article demand and volumes of consumption of basic types of agricultural product after signs of settling apart.